

اینترنت و تکنولوژی قرن ۲۱ و تاثیر آن بر جوانان و نوجوانان

علی اصغر رستمی^{۱*}، عادل دریا^۲، فرامرز زاهری^۳، پیمان مرتضی زاده^۴

۱- دانشجو کارشناسی ارشد آموزش و بهسازی منابع انسانی دانشگاه آزاد
rostami6065@gmail.com*

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی
Bandar53@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی
Faramarz.zaherii@gmail.com

۴- کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی
Seyyd.peyman@gmail.com

چکیده

اینترنت یکی از مفاهیم و ابزاری است که امروزه با زندگی بشر گره خورده و در متن زندگی آن تنیده شده است. بسیاری از کارها از قبیل ارتباط با دوستان، خریدها و همچنین در حال حاضر آموزشها به صورت مجازی و راه اینترنت انجام می‌پذیرد. استفاده بیش از اندازه از هر چیزی در زندگی می‌تواند سبب ضرر و آسیب به جوانب مختلف زندگی شود. یکی از همین ابزارها که افراط در آن می‌تواند تاثیر بسزایی در زندگی داشته باشد اینترنت می‌باشد. از سویی نیز جوانان و نوجوانان به سبب اقتضای خاص سنشان هر لحظه مستعد افراط و تفریط هستند. حال آنکه به سبب اهمیت این موضوع بر آن شدیم تا موضوع اینترنت و فضای مجازی را در بین جوانان و نوجوانان بررسی کنیم. روش تحقیق مقاله حاضر از نوع کتابخانه‌ای می‌باشد که با بهره‌گیری از منابع و کتب معتبر و مرتبط در طول یک ماه انجام شد. در این مقاله به بحث فضای مجازی و اینترنت و تاثیر آن بر نوجوانان و جوانان و جوانب مختلف زندگی آنان پرداخته شد و در نهایت پس از بررسی‌های صورت گرفته دریافتیم که فضای مجازی و اینترنت، بخشی از فرایند جامعه‌پذیری محسوب می‌شوند و این مسأله چالش‌های نوینی را در مسیر جامعه‌پذیری ایجاد می‌کند. ویژگی‌های ارتباطات الکترونیک حاکم بر فضای مجازی، شرایط متفاوتی از روابط حقیقی و در رو را برای کاربران آن فراهم می‌سازد.

واژگان کلیدی: اینترنت، فضای مجازی، نوجوانان، جوانان.

۱- مقدمه

در عصر حاضر به دلیل ارتباطات بسیار گسترده و نقل و انتقال سریع اطلاعات و فرهنگ‌ها، این تغییرات بیش‌تر شده است. امروزه رسانه‌های همگانی به‌عنوان یکی از عوامل بسیار مهم اجتماعی کردن، مطرح هستند. روزنامه‌ها، نشریات ادواری، مجلات و به‌ویژه تلویزیون و رسانه‌های نوین ماهواره‌ای و الکترونیکی و دیجیتالی، هر روز مورد استفاده‌ی وسیع گروه‌های مختلف اجتماعی از جمله کودکان، نوجوانان و جوانان قرار می‌گیرند و نگرش و عقاید آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند (گیدنز، ۱۳۸۶). با افزایش هرچه بیش‌تر تفکیک حوزه‌ی خانه از محل کار و رسمی شدن آموزش، نظارت اولیا بر جوانان محدودتر می‌گردد و رسانه این جای خالی را هرچه بیش‌تر پر می‌کند و ارزشمندتر می‌شود. نقش جامعه‌پذیری رسانه‌ها به این معناست که رسانه‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای مقبول و جافتاده‌ی اجتماعی را از رهگذر پاداش و تنبیه نمادین برای انواع متفاوت رفتار، به مردم یاد می‌دهند. با فاصله گرفتن از جامعه‌ی ساده‌سنتی و نزدیک شدن به جامعه‌ی صنعتی و مدرن، علاوه بر پیچیده شدن ارزش‌ها، هنجارها و قوانین، امر جامعه‌پذیری نیز روز به روز سخت‌تر و پیچیده‌تر می‌شود. از سوی دیگر، در شرایط جدید با کاهش قدرت و نفوذ خانواده‌ها آموزشگاه، مجری و عامل تمام و کمال اجتماعی شدن گشته است (مهدی زاده، ۱۳۸۹).

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

اکنون بیش از چهار دهه از اختراع اینترنت و حدود بیست سال از استفاده همگانی از آن می‌گذرد و در همین مدت کوتاه، شاهد رشد بسیار چشم‌گیر این پدیده بوده ایم، تا جایی که در سال ۲۰۱۰ تعداد سایت‌های اینترنتی از تعداد انسان‌های روی کره زمین بیشتر بوده است. احساس اینکه از طریق یک جعبه، می‌توان با دیگری ارتباط برقرار کرد، حس خوشایندی را به فرد کاربر می‌دهد. او دیگر نیازمند یک مکان یا فضای خاص برای ایجاد ارتباط نیست. برقراری ارتباطات اجتماعی از طریق اینترنت سهل‌الوصول شده است. برای معتادان اینترنتی، دوستی اینترنتی خیلی سریع اهمیت می‌یابد و جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را می‌گیرد. این اعتیاد در بیشتر موارد منجر به شکست ازدواجها و بی‌ثباتی در روابط بین فردی و اجتماعی می‌شود (فرشباغ، ۱۳۸۸). کارکرد جامعه‌پذیری آن است که فرد در این فرایند، استعدادها و اموری را که به آن نیازمند است، فرامی‌گیرد؛ نظام ارزش‌ها، آرمان‌ها و انتظارات متقابل جامعه به فرد منتقل می‌گردد و چگونگی ایفای نقش نیز به او آموزش داده می‌شود. در این فرایند که دارای مراحل گوناگونی است و از بدو تولد تا پایان عمر را دربرمی‌گیرد، عوامل متعددی ایفای نقش می‌کنند. رسانه‌های جمعی و در رأس آنها اینترنت در جهان حاضر ثیراً مهمی بر این فرایند به‌ویژه در دوره ی نوجوانی دارند. نوجوانان، یکی از گروه‌های سنی هستند که علاقه‌ی شدیدی به اینترنت نشان داده‌اند. این رسانه به‌واسطه‌ی چندگانگی و نیز قدرت جذب افراد، در میان این گروه سنی در سراسر دنیا جایگاه ویژه‌ای یافته است. سهولت دسترسی نوجوانان به اینترنت در خانه، مدرسه، مراکز تفریحی، کتابخانه‌ها و نیز چندگانگی استفاده از اینترنت، نوجوانان را به مرکز ثقل این رسانه تبدیل کرده است. در جامعه‌ای چون کشور ما از یک‌سو و به تبع آن شهر ساری از سوی دیگر، نظام جامعه‌پذیری تحت‌تأثیر شرایط جهانی، ملی، مذهبی و قومی- محلی است. اگر نهاد‌های متولی جامعه‌پذیری دچار نوعی روزمرگی و فعالیت‌های متعارض شوند، ارزش‌ها و رفتارهای متعارض ناشی از این کانون‌های متعدد می‌تواند به بحران هویتی و رفتاری بینجامد.

۱-۱- بیان مساله

جوانی و نوجوانی یکی از دوره‌هایی است که در آن فرد در معرض خطرها و اشتباهات گوناگون قرار می‌گیرد. اگر بتواند به درستی از این دوره عبور کند تا حد زیادی می‌توان امیدوار بود که خطرهای دیگر کمتر او را تهدید می‌کند. یکی از بسترهای ارتباط جمعی که اخیراً با سرعت بسیار زیادی رو به گسترش و پیشرفته است اینترنت و فضای مجازی می‌باشد. استفاده صحیح از این ابزار هیچ‌گونه جای نگرانی ندارد اما هنگامی که پایه استفاده ناصحیح و نبود فرهنگ این ابزار در میان باشد نگرانی‌ها دو چندان می‌شود. در این مقاله با توجه به حضور پررنگ اینترنت و فضای مجازی در بین جوانان و نوجوانان بر آن شدیم تا تأثیر آن را بر جوانب مختلف زندگی آنان را مورد بررسی قرار دهیم. حال آنکه اینترنت و فضای مجازی چه تأثیری بر زندگی جوانان و نوجوانان دارند این موضوعی است که در این مقاله به آن خواهیم پرداخت.

۱-۲- پیشینه تحقیق

خسروجردی و میرزایی (۱۳۸۸) در پژوهش خود، میزان اعتیاد اینترنتی را در میان نوجوانان بررسی کرده‌اند. روش پژوهش، توصیفی، جامعه‌ی آماری آن شامل همه‌ی دانش‌آموزان مقاطع راهنمایی و دبیرستان مناطق بیست‌ویک گانه‌ی آموزش و پرورش شهر تهران و نمونه‌ی آماری آن نیز تعداد ۲۰۴ نفر بوده است که به‌طور تصادفی انتخاب شدند. با استفاده از تست اعتیاد اینترنتی یونگ، رابطه‌ی اعتیاد نوجوانان مقطع راهنمایی و دبیرستان با اندازه‌ی سازمان آموزشی، جنس و مقطع تحصیلی آنها آزموده شد. نتایج این پژوهش، اختلاف معناداری را برحسب جنس بین دختران و پسراندر استفاده بیش از حد از اینترنت نشان نداده اما اختلاف معناداری را برحسب مقطع تحصیلی کاربر و میزان اعتیاد اینترنتی بیان کرده است. همچنین بنا به یافته‌ی دیگر، بین اندازه‌ی مؤسسه‌ی آموزشی و میزان اعتیاد اینترنتی دانش‌آموزان، تفاوت معناداری وجود داشته است.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

۲- یافته‌ها

هرچه جوانان زمان بیشتری را با اینترنت سپری کنند، از میزان زمانی که در محیط اجتماعی واقعی خود صرف خواهند کرد، کاسته می‌شود. به علاوه، جوانان معتاد به اینترنت همانند سایر معتادان، دچار علائم و شاخصه‌های اعتیاد مشخص هستند (عدلی پور و علیزاده، ۱۳۹۳). رشد روزافزون و عوارض ناگواری که اعتیاد به اینترنت به همراه دارد باعث شده که از آن به عنوان اعتیادی که سرآمد همه اعتیادهای رفتاری است یاد شود (حمیدیان، ۱۳۸۷).

امروزه، نقش رسانه‌ها در جامعه‌پذیری نوجوانان و جامعه‌پذیری درازمدت بزرگسالان، به طور گسترده مورد قبول قرار گرفته است. با وجود این، برخی فرضیه‌های اساسی درباره اثرات بالقوه‌ی رسانه‌ها، در سیاست‌های کنترل رسانه‌ها، تصمیم‌گیری‌های خود رسانه و هنجارها و انتظارات والدین در زمینه‌ی استفاده‌ی کودکان از رسانه‌ها، متجلی می‌شوند (دفلور و دنیس، ۱۳۸۳). اغلب نظریه‌های اخیر درباره‌ی تأثیر فرهنگی، بر این باورند که رسانه‌ها با عرضه کردن نقش‌ها و رفتارهایی که برای ثبات اجتماعی مطلوب هستند، به عنوان عاملی مهم هم در جامعه‌پذیری رسمی و هم غیررسمی نقش ایفا می‌کنند و از آن‌جا که رسانه‌ها نقش صدایی مقتدر را برای همه‌ی مردم برعهده دارند و نوجوانان زمان قابل توجهی را صرف آن‌ها می‌کنند در صف اول عوامل جامعه‌پذیرکننده قرار می‌گیرند (بلیک و هرولدسون، ۱۳۷۸).

یکی از مباحث مربوط به آثار جامعه‌پذیری رسانه‌ها در مقایسه با دیگر نهادهای جامعه‌پذیری، این است که رسانه‌ها با انتقال و انتشار ارزش‌ها و هنجارهای جدید، ارزش‌های جافتاده‌ی قدیمی و مورد نظر والدین و معلمان را به چالش می‌کشند. به همین سبب، مک‌کوایل کارکرد جامعه‌پذیری رسانه‌ها را دارای دو جنبه می‌داند؛ از یک سو، رسانه‌ها دیگر عوامل جامعه‌پذیری را حفظ و تقویت می‌کنند و از سوی دیگر، تهدیدی بالقوه برای مجموعه‌ی ارزش‌های مورد نظر والدین، مربیان و دیگر عوامل کنترل اجتماعی هستند (مک‌کوایل، ۱۳۸۵).

تحقیقات نشان می‌دهد به ازای هر ساعت استفاده از اینترنت در خانه نیم ساعت از ارتباط مستقیم جوان با اعضای خانواده کاسته می‌شود، و این گریختن به یک جامعه باز و شبکه‌ای باعث کناره‌گیری او از اجتماع می‌شود (معتد نژاد، ۲۰۰۲).

بطوریه کلی رسانه‌ها برای ایجاد جامعه‌پذیری، دو گونه از الگوهای رفتاری را به مخاطب ارائه می‌دهند:

۱. الگوهای رفتاری فردی: گاهی رسانه، جنبه‌های گوناگونی از زندگی انسان‌ها را به تصویر می‌کشد و الگوهای رفتاری‌ای ارائه می‌دهد که می‌توانند مورد تقلید گروه مخاطبین واقع شوند. پذیرش این رفتارها از روی الگو و مدل که عنوان به نظریه‌ی مدل‌سازی مطرح است، نوعی جامعه‌پذیری محسوب می‌شود.

۲. الگوهای رفتاری اجتماعی: گاهی رسانه، مدلهایی برای رفتار یک گروه اجتماعی ارائه می‌کند و نشان دهنده‌ی رفتار صحیح در گروه‌های متفاوت است که در نتیجه، موجب جامعه‌پذیری خواهد شد (مک‌کوایل، ۱۳۸۵).

در خانواده‌هایی که سبک دلبستگی و همچنین عملکرد خانواده آشفته است و تعارض زیادی بین فرد معتاد به اینترنت با خانواده دیده می‌شود، عمل درمان به کندی پیش می‌رود و برعکس هر اندازه تعارض کمتر و سبک دلبستگی و عملکرد تمام اعضای خانواده با فرد مسئله‌دار بیشتر است، درمان پیشرفت چشمگیری دارد (Senormanci et al, 2013).

انسان امروز به لحاظ شرایط حاکم بر زندگی اجتماعی، هرگز نمی‌تواند خود را از وسایل ارتباط جمعی و اخبار دنیایی که او را دربرگرفته است، بی‌نیاز بداند. جهان پهناور در اثر پیشرفت‌های شگرف وسایل ارتباطی، بسیار کوچک جلوه کرده است؛ به گونه‌ای که مک‌لوهان لقب دهکده‌ی جهانی را به آن داده و برای توصیف نقش تعیین‌کننده‌ی ارتباطات در زندگی اجتماعی انسان، این برهه را عصر ارتباطات نام نهاده است. نظام کنترل‌شده‌ی رسانه‌های جمعی، نقش مؤثری در جامعه‌پذیری ایفا می‌کند (مک‌کوایل، ۱۳۸۵).

به طور عمومی، اعتیاد به اینترنت مشکلات کنترل رفتاری را به همراه دارد. این مشکلات مربوط به عدم توانایی فرد در کنترل استفاده از اینترنت در حد متوسط است که باعث بروز مسائلی مانند آشفتگی در فرد و بروز اختلال عملکرد در برنامه روزانه فرد می‌شود (Shek et al, 2013).

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

اثرات وسایل ارتباط جمعی، بسیار گسترده و گوناگون است و ممکن است به صورت درازمدت و کوتاهمدت انجام گیرد. این اثرات ممکن است ناشی از محتوای برنامه‌ها باشند و نیز احتمال دارد بر عقاید، ارزش‌ها، اطلاعات، مهارت‌ها، گرایش‌ها و رفتارهای ظاهری اثر بگذارند. در همان حال، برنامه‌های رسانه‌ها، گرایش‌های جوانان به موقعیت شغلی، مصرفی، سیاسی، عشق و زندگی خانوادگی را شکل می‌دهند و از این راه می‌توانند در کنترل غیرمستقیم بینندگان خود نقش داشته باشند (مک کوایل، ۱۳۸۵). از جمله مهمترین عوامل تأثیرگذار بر گرایش فرد به سمت اعتیاد به اینترنت هستند؛ به نحوی که هر چقدر استرس‌های روزانه افراد را دچار مشکل کند، چنانچه فرد از یک رابطه بین‌فردی مناسب و از یک حمایت اجتماعی صحیح برخوردار باشد، کمتر گرایش به استفاده از فضای مجازی دارد. اما عکس این قضیه و گرایش به اعتیاد به اینترنت زمانی اتفاق می‌افتد که فرد یک رابطه بین‌فردی صحیح و حمایت اجتماعی لازم را نداشته نباشد.

۳- بحث و نتیجه‌گیری

نظام جامعه‌پذیری و فرهنگ، ارتباط دوسویه‌ای با یکدیگر دارند. بدیهی است که نمادها و ارزش‌های نظام جامعه‌پذیری از طریق نظام فرهنگی تأمین می‌گردند. از سوی دیگر، نظام جامعه‌پذیری به انتقال و ماندگاری ارزش‌ها، هنجارها و آداب و رسوم جامعه یاری می‌رساند و این رفتارها و باورهای فرهنگی از زمینه‌های متفاوتی اثر می‌پذیرند. اگر نهادهای متوالی جامعه‌پذیری دچار نوعی روزمرگی و فعالیت‌های متعارض شوند، ارزش‌ها و رفتارهای متعارض ناشی از این کانون‌های متعدد می‌تواند به بحران هویتی و رفتاری منجر گردد. فضای مجازی و اینترنت، بخشی از فرایند جامعه‌پذیری محسوب می‌شوند و این مسأله چالش‌های نوینی را در مسیر جامعه‌پذیری ایجاد می‌کند. ویژگی‌های ارتباطات الکترونیک حاکم بر فضای مجازی، شرایط متفاوتی از روابط حقیقی و رو در رو را برای کاربران آن فراهم می‌سازد. سرعت عمل، ناشناس ماندن و سیال بودن می‌تواند فضای یکسان و مشابهی را فارغ از الزامات ساختی (جنسیتی، طبقاتی، قومی، نژادی و مکانی) فراهم کند که مستعد تجارب متفاوتی برای نوجوانان است. تعاملات آزمایشی، کنجکاوانه یا با نیت افزایش ظرفیت شناختی، کاربران اینترنتی را به ذهنیت و گرایش جدیدی تجهیز می‌کند که می‌تواند رفتار و تعاملات آنها را در دنیای حقیقی به چالش کشاند و تغییراتی را در میدان عمل اجتماعی آنها فراهم سازد. با توجه به تحقیقی که در قسمت پیشینه پژوهش از خسروجردی و میرزایی عنوان شد، می‌توان نتیجه گرفت که این تحقیق بر یافته‌های آن صحنه می‌گذارد و در راستای یکدیگر می‌باشد. بنابراین، ضرورت دارد که خانواده‌ها و نهادهای مرتبط با جامعه‌پذیری، برای ارتقای سواد رسانه‌ای نوجوانان و تولید محتوای مفید در فضای سایبر فارسی بکوشند. با توجه به این مسئله که یکی از مهمترین دلایل استفاده بی‌رویه از اینترنت زمان‌های بیکاری و اوقاتی است که نوجوان تنها برای گذران آن وارد اینترنت می‌شود، بنابراین پیشنهاد می‌شود که والدین و مسئولان مدرسه تدابیری برای اوقات بیکاری نوجوان ببندیشند.

منابع

- بلیک، رید و هارولدسن، ادوین (۱۳۷۸). طبقه‌بندی مفاهیم در ارتباطات. ترجمه مسعود اوحدی. تهران: سروش.
- حمیدیان، فرود (۱۳۸۷). اعتیاد به اینترنت و تلفن همراه (بررسی عوارض وابستگی به اینترنت، تلفن همراه و بازی‌های رایانه‌ای). چاپ اول. تهران: انتشارات قطره.
- خسروجردی، محمود و میرزایی، سید آیت اله (۱۳۸۸). بررسی اعتیاد اینترنتی در نوجوانان: مطالعه‌ی متغیرهای جنس، مقطع تحصیلی و اندازه سازمان آموزشی. فصلنامه راهبرد. شماره ۵۳.
- دفلور، ملوین و دنیس، اورتدی (۱۳۸۳). شناخت ارتباطات جمعی. ترجمه سیروس مرادی. تهران: انتشارات دانشکده صدا و سیما.
- عدلی پور، صمد و علیزاده، محمدحسین (۱۳۹۳). مطالعه موردی استفاده اعتیادی از شبکه اجتماعی فیسبوک در بین نوجوانان

وزارت آموزش و پرورش
 اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
 مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب
 دانشگاه هرمزگان
 اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

و جوانان شهر تبریز. فصلنامه مطالعات جوان و رسانه. شماره ۱۳. ص ۶۳-۸۲.
 فرشباف، ساحل (۱۳۸۸). اعتیاد اینترنتی، علل و انگیزه‌ها، تهران: مرکز تحقیقات و مطالعات رسانه ای همشهری.
 گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نی.
 مک کوایل، دنیس (۱۳۸۵). درآمدی بر نظریه های ارتباط جمعی. ترجمه مهدی منتظر قائم. تهران: مرکز تحقیقات و مطالعه رسانه.
 مهدی زاده، سید محمد (۱۳۸۹). نظریه های رسانه: اندیشه های رایج و دیدگاه های انتقادی. تهران: نشر همشهری.
 Senormanci, O., Senormanci, G., Guclu, O. & Konkan, R. (2013). Attachment and family functioning in patients with Internet addiction. *General Hospital Psychiatry*, SOI 63 – 8343(13)00304 -6.
 Shek, D. T. L., Sun, R. C. F. & Yu, L. (2013). Internet addiction. In D. W. Pfaff (Ed.), *Neuroscience in the 21st Century: From basic to Clincol* (pp. 2775 – 2811). New York: Springer.